

Policies and legal framework of laws related to the jurisdiction of the authorities dealing with claims of abuse of the dominant economic situation in the competitive law of Iranian society

Roya Mofakhari¹
Umm al-Binin Ramzanzadeh²
Seyed Hasan Hosseini Moghadam³

Received Date: 11 Dec 2021
Reception Date: 10 Feb 2022

Abstract

In the field of economics, there are issues and discussions that, if not formulated in a regular and principled manner, will cause many disorders in this field, which, regardless of the views and general economic policies, govern all these theories and can be found in any legal system. . These theories and principles are studied in a field of law called competition law. One of the principles that governs this field of law is the principle of prohibition of abuse of the dominant economic situation, which is observed in the two legal systems of Iran and the European Union. Some firms commit anti-competitive acts such as abusing the dominant position. Establishing purposeful oversight bodies to investigate, monitor and investigate violations at the national and transnational levels is essential. In our country, among the competent authorities in dealing with cases of abuse of the dominant position in competition law, we can refer to authorities such as: the Competition Council, the State Penitentiary Organization, public

---

¹ . PhD student in Private Law, Islamic Azad University, Sari Branch, Iran

² . Associate Professor, Department of Private Law, Faculty of Law and Political Science, Mazandaran University, Babolsar, Iran (corresponding author) Oramzanzadeh@umz.ac.ir

³ . Associate Professor, Department of Private Law, Faculty of Law and Political Science, Mazandaran University, Babolsar, Iran

courts and the Court of Administrative Justice. Therefore, in this study, the policies and framework of laws related to the competence of the authorities dealing with claims of abuse of the dominant economic situation in the competitive law of Iranian society have been studied.

Keywords: Competition Law, Commercial Transactions, Abuse of Dominance, Supervisors.

ماهنامه علمی (مقاله علمی- پژوهشی) جامعه‌شناسی سیاسی ایران، سال پنجم، شماره ۳، خرداد ۱۴۰۱ صص ۶۹۵-۷۲۰

<https://dx.doi.org/10.30510/PSI.2022.327442.3037>

قلمرو و چهارچوب سیاست های حقوق رقابتی جامعه ایران در رسیدگی به دعاوی سوءاستفاده از وضعیت اقتصادی مسلط توسط مراجع صلاحیت دار

تاریخ دریافت : ۱۴۰۰/۹/۲

تاریخ پذیرش : ۱۴۰۰/۱۱/۲۱

رویا مفاخری^۱

ام‌البنین رمضان‌زاده^۲

سیدحسین حسینی‌مقدم^۳

چکیده

در صحنه‌ی اقتصاد مسائل و مباحثی وجود دارد که اگر به صورت قاعده‌مند و اصولی تدوین نشوند موجب ایجاد اختلالات زیادی در این عرصه می‌گردد که بدون توجه به دیدگاه‌ها و سیاست های کلی اقتصادی بر تمامی این نظریات حاکم هستند و در هر نظام حقوقی می‌توان آنها را یافت. این نظریات و اصول در رشته ای از حقوق به نام حقوق رقابت مورد مطالعه قرار می‌گیرد. از جمله اصولی که بر این رشته حقوقی حاکم است اصل منع سوء استفاده از وضعیت اقتصادی مسلط می‌باشد که در دو نظام حقوقی ایران و اتحادیه ی اروپا مشاهده می‌شود. برخی از بنگاه‌ها مرتکب اعمال ضدرقابتی همچون سوءاستفاده از وضعیت مسلط می‌شوند، تاسیس نهادهای نظارتی و هدفمند در جهت تحقیق، نظارت و رسیدگی به تخلفات در سطح ملی و فراملی ضروریست. در جامعه ایران نیز میان مراجع صالح در

۱. دانشجوی دکتری حقوق خصوصی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری ایران

۲. استادیار گروه حقوق خصوصی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه مازندران بابلسر ایران (نویسنده

مسئول) Oramzanzadeh@umz.ac.ir

۳. استاد بار گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه مازندران بابلسر، ایران

رسیدگی به اختلافات و دعاوی سوءاستفاده از وضعیت مسلط در قانون رقابت می‌توان به مراجعی از قبیل: شورای رقابت، سازمان تعزیرات حکومتی، دادگاه‌های عمومی و دیوان عدالت اداری اشاره نمود. لذا در این تحقیق با روش تفسیری-کیفی به بررسی سیاست‌ها و چهارچوب قوانین مربوط به صلاحیت مراجع رسیدگی کننده به دعاوی سوءاستفاده از وضعیت اقتصادی مسلط در حقوق رقابتی جامعه ایران پرداخته شده است.

واژگان کلیدی: حقوق رقابت، معاملات تجاری، سوءاستفاده از وضعیت مسلط، مراجع رسیدگی کننده.

۱- مقدمه و بیان مسئله

در صحنه‌ی اقتصاد و بازار مسائل و مباحثی وجود دارد که اگر به صورت قاعده مند و اصولی تدوین نشوند موجب ایجاد اختلالات زیادی در این عرصه می‌گردد، به طور کلی نظام رقابتی بازار بر دو دیدگاه استوار است: دیدگاه بازار آزاد و رقابتی و دیدگاه بازار محدود که هر کدام دارای اصول و قواعد مشخص خود هستند و به هر نحو که مطابعه شوند مزایای و معایبی برای آنان می‌توان بر شمرد. در این بین برخی از اصول مهم هستند که بدون توجه به دیدگاه‌ها و سیاست‌های کلی اقتصادی بر تمامی این نظریات حاکم هستند و در هر دنظام حقوقی می‌توان آنها را یافت. این نظریات و اصول در رشته‌ای از حقوق به نام حقوق رقابت مورد مطالعه قرار می‌گیرد. از جمله اصولی که بر این رشته حقوقی حاکم است اصل منع سوء استفاده از وضعیت اقتصادی مسلط می‌باشد که در دو نظام حقوقی ایران و کشورهای اروپایی مشاهده می‌گردد.

در حقوق ایران قانون اجرای سیاست‌های همه جانبه اصل ۴۴ قانون اساسی ماده ۴۵ بند ط در فصل نهم سوءاستفاده از وضعیت اقتصادی را به عنوان یکی از علل اختلال در رقابت بازاریان داشت و از مصادیق آن این گونه نام برده شد:

- ۱- تعیین، حفظ و یا تغییر قیمت یک کالا یا خدمت به صورت غیرمعارف؛
- ۲- تحمیل شرایط قراردادی غیرمنصفانه؛
- ۳- ایجاد مانع به دلیل به مشکل انداختن ورود رقبای تازه یا حذف کمپانی‌های رقیب در یک عملکرد خاص؛
- ۴- تحدید کردن میزان عرضه و یا تقاضا به جهت افزایش یا کاهش دادن نرخ بازار؛
- ۵- مشروط کردن تمام قراردادهای به قبول شرایطی که از نظر ماهیتی یا عرف بازار ارتباطی با فعالیت چنین قراردادهایی نداشته باشد؛

۶- تملک کردن سرمایه و سهام همه شرکت‌ها به صورتی که منجر به اخلال در رقابت شود؛

حقوق رقابت در جهت اهداف خود که به وجود آوردن شرایط ضدانحصاری است کوشش می‌کند تا رفتارهایی را که به انحصار ختم می‌شود را ممنوع کند. عمده‌ترین این ممنوعیت‌ها، ممنوعیت سوءاستفاده از وضعیت مسلط است. طبعا در حقوق رقابت نیز این موضوع مورد اجماع است که یک جنبه مهم از قوانین رقابت ناظر بر نهادهایی است که اجرای آن را تضمین می‌کند (Trebilock & Iacobucci, 2010: 455).

بدیهی است عامل اساسی جلوگیری از سوء استفاده از اوضاع مسط وجود نص قانونی در برخورد با این معضل برای ایجاد فضای تجاری با رقابت سالم است. لیکن تحقق اهداف مقنن از دهلیز مراجع رسیدگی کننده باید گذر نماید و از این حیث چگونگی عملکرد و آیین رسیدگی مراجع با فلسفه وضع قوانین ضد رقابتی در هم تنیده است بطوری که رسیدگی شایسته و صحیح آثار مثبت قانون را جلوه گر می‌سازد. لذا شناسایی و تبیین عملکرد مراجع رسیدگی کننده در قوانین رقابتی مهم و پیامد فراوان است. به ویژه در حقوق ما با تعیین مراجع رسیدگی متفاوت که برخی مانند دادگاه های عمومی و دیوان عدالت اداری، دارای جنبه قضایی اند و برخی نیز مانند تعزیرات حکومتی و شورای رقابت دارای ماهیت غیر قضایی و یا بیشتر شبه قضایی یا اداری اند با این گوناگونی جایگاه، قلمرو صلاحیت و عملکرد آنها و بطور خاص آیین رسیدگی شان چگونه است؟ آیا با روند متفاوت در جایگاه رسیدگی و وضعیتی متفاوت صلاحیتی و تبعا آیین مختلف که به سبب پراکندگی مراجع ایجاد خواهد شد، خواسته مقنن را در وضع قوانین ضد رقابتی و منع از سوء استفاده از اوضاع مسلط فراهم می‌سازد یا خیر؟ از این حیث باید چاره ای دیگری اندیشید و با تجمیع این مراجع توأم با تعیین زیر شاخه های تخصصی تر، که هم از آیین واحدی تبعیت می نمایند و هم دارای ضمانت اجرا و توان قانونی بالا و یکسانی برخوردارند و از سر در گمی قلمرو صلاحیتی برای رسیدگی رهایی می‌باد را دنبال نمود و از این رهگذر عدالت اقتصادی در حوزه رقابت و عدم سوء استفاده از اوضاع مسلط محقق شود.

۲- سیاست های حاکم بر قوانین حقوق رقابت

۲-۱- جایگاه و ماهیت حقوق رقابت

حقوق رقابت را می توان یکی از بخش های بسیار با اهمیت و کاربردی در زمینه حقوق اقتصادی دانست. ریشه اصلی حقوق رقابت در مباحث اقتصادی استوار است و هر سیستم اقتصادی مبتنی بر اصول فکری و ارزش های خود این مسئله را مورد توجه قرار داده است. در حقیقت علت اصلی مبتنی بر این امر نیز آن است که کارآمد بودن اقتصاد یک جامعه و ارتقا حداکثری رفاه جوامع مبتنی بر ساز و کار ایجاد بازار آزاد است، و کارکردی را که می توان برای بازار آزاد در شرایط مطلوب قائل بود خود وابسته به این قوانین و به زبان دیگر سیاست رقابتی صحیح می باشد. بر این مبنا ضرورت دارد که در وهله اول ساختار رقابت آزاد در بازار و حذف مقررات زائد از آن صورت پذیرد و در وهله دوم عوامل محدود کننده، پیش گیرنده و تنبیه ی برای مجموعه های اقتصادی که به دنبال اخلال در این نظام هستند مدون شده و مقنن نسبت به وضع قوانین لازم و نظارت بر اجرای آن اهتمام ورزد. (باقری؛ فلاح زاده، ۱۳۸۸: ۶۶).

در کشورهای اروپایی این مساله بین پژوهشگران اجماع است که اهداف حقوق رقابت، رفاه مصرف کنندگان می باشد و نه رفاه کل جامعه (Van Den Bergh & Camesca, 2001: 1-3). ماده ۱۲ معاهده لیسبون نیز در نظری کلی عنوان می دارد: "الزامات ناشی از حمایت از مصرف کننده در تعیین و اجرای سایر سیاست ها و فعالیت های اتحادیه مورد توجه قرار خواهد گرفت". در ماده ۱۶۹ همین معاهده نیز اتحادیه را به حفظ منافع اقتصادی مصرف کنندگان الزام نموده است (Stuyck, 2005: seq 6 & Cseresm, 2005: seq 241). کمیسیون رقابت انگلستان نیز رقابت را فرآیند کشمکش و مجادله میان بنگاه ها جهت پیروزی در تجارت و داد و ستد با مشتریان در طول یک دوره زمانی معین، تعریف کرده است (Wish, 2009: 1).

نظام اقتصادی اسلام، مجموعه ای هماهنگ از عناصر و نهادهایی است که از قابلیت تحقق عینی در جامعه برخوردار بوده و اسلام آن را بر اساس مبانی خاص و به منظور دستیابی جامعه به اهداف معینی طراحی کرده است (میرمعزی، ۱۳۷۷: ۲۰۰). نظریه های حاکم بر نظام های

اقتصادی موجود، محصول اندیشه متفکران و اقتصاددانان است که بسیاری از آن‌ها در طول زمان پس از نقد و تطور تکامل یافته و به صورت نظریه پذیرفته شده‌اند، اما نظریه‌هایی که نظام اقتصاد اسلام بر آن استوار است ریشه در قرآن کریم و آموزه‌های پیامبر اسلام دارد و بر خلاف نظام‌های اقتصادی دیگر که تکوین یافته و ابداع شده‌اند، ساختمان نظری اقتصاد اسلامی پیشتر طرح ریزی شده و صرفاً نیاز به اکتشاف طرح حقیقی آن نظام وجود دارد (صدر، ۱۳۴۹: ۲۶). در خصوص قلمرو اختیارات حاکم و دولت اسلامی نیز باید اظهار داشت هر امری که به مصلحت جامعه باشد و تحقق آن بدون ولایت دولت به صورت نظارت یا ارشاد ممکن نباشد ولیّ مسلمین در آن امر ولایت دارند (موسوی الخمینی، ۱۴۲۶ق: ۹۹۲). به عبارت دیگر، همه اموری که متعلق به جامعه مسلمانان به عنوان جامعه است، به عهده حاکم مسلمانان می‌باشد؛ اموری نظیر گردآوری اموال عمومی و مالیات‌ها و حراست از ثروت‌های عمومی^۱ و ذخائر و اموال ملی و مصرف آن در جایگاه‌های مورد نیاز که متعلق به جامعه به عنوان جامعه است و مربوط به شخص و فرد خاصی نیست (منتظری نجف آبادی، ۱۴۰۹ق: ۶۴).

۲-۲- اهداف حقوق رقابت در رسیدگی

اگرچه در قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ ق.ا. به روشنی از اهداف مقررات آن سخنی بیان نشده است، این اهداف را می‌توان در سیاست‌های کلی ابلاغ شده و همچنین در مواد قانون ابلاغ شده به خوبی جستجو کرد^۲. همین‌طور از دیدگاه طراحان این پیش‌نویس، پیشگیری از به‌وجود آمدن اختلال در رقابت از خصوصیات اصلی آن بوده است (دفتر مطالعات اقتصادی، ۱۳۸۴: ۲۵۰). بر این اساس شکی وجود ندارد که یکی از انگیزه‌های مهم در تدوین فصل نهم قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی جلوگیری از

۱. انفال

۲. در بند ج سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی یکی از اهداف خصوصی سازی افزایش رقابت عنوان شده است. همچنین در بند الف ماده ۳۷ و دیگر مواد قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، دولت وظیفه دارد سیستم‌های قانونی، حقوقی و اقتصادی مناسبی را در جهت رقابت اقتصادی فراهم نماید که این خود بیانگر ارزش رقابت در ایران می‌باشد.

رفتارهای ضدرقابتی و همچنین کنترل و حذف انحصارات بوده است. بنابراین اهمیت این موضوع این جا آشکار می شود و بیانگر اهمیت موضوع رقابت اقتصادی می باشد. در مواد ۴۴ و ۴۵ این قانون که اعمال ضدرقابتی را بازگو می نماید، معیار و سنجش این اعمال، اختلالی است که بر رقابت تاثیر می گذارد. انحصار، احتکار و تمرکز ثروت از فاکتورهای مهم احراز آن است. بنابراین، اصلی ترین اهداف مفاد فصل نهم این قانون حراست از رقابت و جلوگیری از به وجود آمدن اختلال در آن می باشد (صادقی مقدم و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۳۹). در هر صورت هر کشور باید معین کند که در حقوق رقابت خویش چه انتظاراتی را مد نظر دارد و چه اهدافی را دنبال می نماید، همچنین ترتیب اولویت خواسته های خود را در نظر بگیرد. با این که رقابت پروسه ای است که تخصیص کارآمد و استفاده ای مناسب از منابع محدود جامعه را باعث می شود، به صورت تقریبی اتفاق نظر وجود دارد (Kemani, 1988: 4). در هر سیستم حقوقی اهداف حقوق رقابت به شرایط اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی آن جامعه بستگی دارند و همین طور تغییر شرایط می تواند، این اهداف را از زمانی به زمان دیگر تغییر دهد و همچنین اولویت های آنها را نیز دگرگون کند. اما در هر شرایطی اصل رقابت که هدف آن، حفظ رقابت برای افزایش بهره وری و منفعت اقتصادی برای مصرف کنندگان است باقی و دائمی است (صادقی مقدم و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۴۲).

۲-۳- سوءاستفاده از موقعیت مسلط

امروزه رفتارهای ضدرقابتی از مهم ترین عناوین و مصادیق سوءاستفاده مطرح می شوند وضعیت اقتصادی مسلط شرایطی است که تکنیک های یک شرکت واحد و یا چند شرکت با یکدیگر، ممکن است آثار کم و بیش مخربی برای رفاه جامعه داشته باشند. در این میان می توان گفت وضعیت مسلط، می تواند مرتبط با یک بنگاه یا چندین بنگاه اقتصادی باشد که در این حالت به آن سلطه اقتصادی مشترک^۱ نیز گفته می شود (Wish, 1993: 281). مسئله مهم در این جا هنگامی است که بنگاه در یک زمان، تسلط پیدا می کند و از قدرت فوق العاده ای در بازار برخوردار می گردد و در عین حال موجب اختلال در روند رقابتی بازار می شود؛ به این صورت

^۱ joint dominance

می‌توان گفت که از این قدرت سوءاستفاده می‌نمایند. حال این‌که عنوان سوءاستفاده چه نوع از رفتارهایی را دربر می‌گیرد و چه آثار و پیامدهایی دارد و چگونه به این تخلفات رسیدگی می‌شود، که قوانین رقابت در راستای حمایت از آن‌ها وضع شده‌است (عبدی پور، ۱۳۸۸).

لذا بنگاه دارای موقعیت مسلط می‌تواند با حذف بنگاه‌های دیگر به موقعیت مسلط خود برتری دهد و فرضاً با تعیین قیمت‌ها در سطح پایین، رقبایی را که دارای قدرت اقتصادی نیستند مجبور به ترک بازار نماید. همان‌طور که گفته شد هدف مقررات مربوط به رقابت جلوگیری از وقوع انحصارات و رویه‌های ضد رقابتی است؛ صرف‌دارا بودن موقعیت مسلط، مغایر رقابت آزاد نیست؛ بلکه سوءاستفاده از این موقعیت ممنوع می‌باشد. به عبارتی دیگر در صورتی که بنگاه دارای موقعیت مسلط از این موقعیت به نفع خود و به ضرر دیگر رقبا سوء استفاده نماید و عمل وی موجب اختلال در رقابت گردد، مرتکب عمل ضد رقابتی گردیده است. سوءاستفاده از موقعیت انحصاری به موجب ماده ۸۲ معاهده رم نیز ممنوع گردیده است. بنابر ماده مذکور، هرگونه سوءاستفاده موسسه‌های تجاری از موقعیت انحصاری به عنوان عمل مغایر با مقررات بازار مشترک، ممنوع خواهد بود. (سماواتی، ۱۳۷۴: ۱۲).

جدول ۱: ویژگی‌های سوءاستفاده از موقعیت مسلط (عبدی پور، ۱۳۸۸)

ویژگی	توضیحات
ویژگی اول	سوءاستفاده‌ها از یک مفهومی عینی و نوعی برخوردار است.
ویژگی دوم	سوءاستفاده نیازمند یک رابطه سببیت با وضعیت اقتصادی مسلط نمی‌باشد.
ویژگی سوم	شرکت‌های مسلط و غیرمسلط در شرایط کاملاً متفاوتی قرار دارند.
ویژگی چهارم	سهم زیاد بازار ممکن است در نتیجه فعالیت یک بنگاه اقتصادی و رقابت جدی حاصل شود و نه از راه اعمال و رفتارهای انحصارگرایانه
ویژگی پنجم	رقابت حق هر بنگاه اقتصادی می‌باشد و سوء استفاده از وضعیت اقتصادی مسلط متفاوت از رقابت سزاوارانه و استحقاقی است.

در حقوق ایران بند (ط) ماده ۴۵ ق.ا.س.ک.ا.، شش مصداق کلی برای سوءاستفاده از وضعیت اقتصادی مسلط برشمرده است؛ همان گونه که ماده ۸۲ معاهده اروپایی نیز مصدایق سوءاستفاده را در چهار بند بیان داشته است. با این همه، عموم مفسران بیان داشته اند که مصدایق سوءاستفاده به موارد مصرح در ماده ۸۲ معاهده اروپایی منحصر نیست صدر ماده ۸۲ که هرگونه سوءاستفاده یک یا چند بنگاه تجاری دارای موقعیت غالب را ممنوع کرده است، این تفسیر را کاملاً تأیید می کند. در حقوق موضوعه ایران نیز می توان چنین تفسیری ارائه کرد که مصدایق مذکور در بند ط از باب تمثیل است و جنبه حصری ندارد؛ به ویژه آنکه مورد چهارم از بند ط، به طور کلی ایجاد مانع به منظور مشکل کردن ورود رقبا یا جدید یا حذف بنگاه ها یا شرکت های رقیب در یک فعالیت خاص را سوءاستفاده از وضعیت مسلط تلقی و ممنوع کرده است. لذا در حقوق موضوعه ایران به دلیل شفاف نبودن سیاست های کلی اقتصادی در عمل و نوسان آنها، اهداف و چشم اندازهای مقررات تسهیل رقابت و منع انحصار به خوبی معلوم نیست و تفسیر درست قوانین رقابت توسط شورای رقابت و مراجع قضایی و همچنین عملکرد دولت و مراجع اجرایی ذیربط در این باره نقش کلیدی را ایفا خواهند کرد.

۳- مراجع رسیدگی کننده به دعاوی سوءاستفاده از وضعیت مسلط

۳-۱- مراجع رسیدگی کننده حقوق رقابت در جوامع اروپایی

به منظور دستیابی به یک رقابت واقعی و سالم و حداکثری کشورهای جهان بر آن شدند تا برای پیاده سازی احکام رقابت در جامعه ارکان تخصصی برای نیل به این هدف، ایجاد نمایند. این ارکان در بیشتر کشورهای جهان معمولاً از اشخاص اقتصادی اعم از علماء علم اقتصاد و فعالین آن و حقوقدانان شکل میگیرد و بسته به اوضاع و احوال هر کشور این مراجع دارای وظایف مختص به خود میباشند. بنابراین آنچه به عنوان سوء استفاده از موقعیت اقتصادی مسلط مورد بحث و بررسی قرار می گیرد، مجموعه رفتارهایی است که تحقق آن منوط به وجود وضعیت برتر اقتصادی است و بدون آن قابل تحقق نیست. بر همین اساس قواعد مرتبط با این بحث، درباره ی سایر فعالان تجاری قابل اجرا نمی باشد (ابراهیمی، ۱۳۹۳، ۲۳). در

هرحال توافق زمانی محدود کننده رقابت است که بر اثر آن رفتار بازاری یا سیاست تجاری یکی از طرفین محدود شود و یا توافق منجر به زیان اشخاص ثالث گردد. مسلماً این زیان باید چیزی فراتر از زیانی باشد که در تجارت مرسوم است زیرا در فضای رقابتی نفع یک فعال تجاری زیان رقبا را دیگر محسوب می‌شود. اما آنچه توافق را ضد رقابتی می‌کند ایراد ضرر و زیان از طریق به‌کار گرفتن رفتارهای غیرقانونی است (Josephine Steiner, ۲۰۰۱: ۲۲). البته در مواردی که قانون کشور متبوع طرفین، آن‌ها را به انجام توافق ملزم کرده باشد نمی‌توان به‌واسطه قواعد مربوط به توافق ضد رقابتی طرفین را مسئول دانست. چراکه ممنوعیت توافق تنها در فرضی است که توافق به ابتکار طرفین ایجاد شده باشد. در چنین مواردی که بیشتر در اتحادیه‌های متشکل از چند کشور دیده می‌شود حقوق رقابت از ابزارهای دیگری چون الزام دولتمردان به حذف قوانین مزبور استفاده می‌نماید (Koren Davies, ۲۰۰۳: ۲۵۶). از آنجا که تعیین حدود و ثغور قانون رقابت با قوانین و وظایف خاص قضایی و در نهایت جمع بین آن‌ها، دغدغه مهم بسیاری بوده (۲۰۳: ۲۰۱۳، Carlos Laguna De Paz) بنابراین سوالی در رابطه با سوءاستفاده از وضعیت مسلط در ذهن تداعی می‌شود که در صورت تخلف بنگاه‌های اقتصادی چه مراجعی صلاحیت رسیدگی به این تخلفات را دارا می‌باشند؟

مهمترین مراجع رسیدگی‌کننده رقابتی در حقوق جوامع اروپا کمیسیون اتحادیه ی اروپا است که آرائ آن قابل پژوهش و تجدیدنظر در دیوان عمومی می باشد و دیوان عمومی نیز از نظر شکلی تحت نظارت و کنترل دیوان دادگستری اروپا می باشد. به موجب ماده ی ۱۳ معاهده ی اتحادیه ی اروپا کمیسیون مسول تضمین مقررات نظارتی این اتحادیه میباشد که در راس آن دبیر کل کمیسیون قرار دارد. کمیسیون می تواند علیه کشوری که مقررات رقابتی را رعایت نمیکند در دیوان دادگستری اروپایی اقامه ی دعوا کند همچنین دول عضو نیز میتوانند علیه کشور متخلف اقامه ی دعوا کنند (ابراهیمی، ۱۳۹۳، ۲۳). در یک پرونده معروف پس از آن‌که شرکت مایکروسافت از سوی کمیسیون اروپا متهم به آن شد که با پیوند کردن مرورگر اینترنتی خود با سیستم عامل ویندوز، به ورطه سوءاستفاده از موقعیت مسلط افتاده است، با تعهد به ترک این رویه و مهیا کردن امکان به‌کارگیری سایر مرورگرها در سیستم عامل خود، با

تصمیمی التزامی مواجه شد (Rubin, ۳۹۴ : ۲۰۱۰). اما در سال ۲۰۱۳ کمیسیون این شرکت را به واسطه عدم رعایت تعهدات خود در ایجاد شرایط رقابتی برای سایر مرورگرها، به پرداخت جریمه‌ای معادل ۵۶۱ میلیون یورو محکوم کرد. در حقوق برخی کشورها مثل انگلستان و آمریکا، اجرای تصمیمات التزامی نیازمند دستور دادگاه است و در این شرایط تخلف از آن‌ها نوعی توهین به دادگاه به‌شمار می‌رود که با ضمانت اجرای وضع جریمه مقرون می‌شود. در حقوق آلمان اگر بنگاه تعهدات خود را نادیده گیرد، نهاد رقابتی می‌تواند از قدرت اداری خود استفاده کند و در صورت امکان، راسا به شخص ثالثی اجازه می‌دهد تا اقدامی را که بنگاه بر عهده گرفته بود، انجام دهد. بعنوان مثال اجازه می‌دهد تا اموال فکری بنگاهی که علی‌رغم تعهد، از اعطای لیسانس خودداری کرد، بدون اجازه وی، مورد بهره‌برداری قرار گیرد (Frese, ۲۰۱۲: ۱۷۴&۱۶۶).

۲-۳- مراجع رسیدگی کننده به دعاوی سوءاستفاده از وضعیت مسلط در جامعه ایران

- شورای رقابت

به موجب ماده ۶۲ قانون اجرای سیاستهای کلی اصل ۴۴ شورای رقابت یگانه مرجع رسیدگی به رویه های ضدرقابتی شناخته شده است و رویه های ضدرقابتی نیز در مواد ۴۴ به بعد این قانون معین شده اند، ازاینرو برای شناخت دقیق حدود صلاحیت شورای رقابت باید موادی که بیانگر رویه های ضدرقابتی می باشند به روشنی تبیین شوند که این عمل در بخش بعد و در فصل رویه های ضدرقابتی به تفصیل بیان گشته است. اجمالا فقط ذکر می شود که شورا در خصوص نقض رویه های ضدرقابتی اگر موجب اخلال در رقابت باشد، صلاحیت رسیدگی را داراست. تصمیمات این شورا ظرف مدت ۲۰ روز از زمان ابلاغ قابل تجدیدنظر در هیات تجدیدنظر موضوع ماده ۶۴ لایحه قانون رقابت خواهد بود. محل تشکیل این هیات تهران و اعضاء و نحوه تشکیل آن مفصل در ماده ۶۴ بیان شده است. موارد خاصی وجود دارد که حکم ماده ۶۳ را از حالت اطلاق خارج می کند که در زیر به آن خواهیم پرداخت (فرازمند، ۱۳۹۰، ۲۲): در تبصره ماده ۶۳ لایحه قانون رقابت بیان شده است که هرگاه به سبب وجود یکی از تخلفات موجود در فصل هشتم قانون نظام صنفی اخلالی در رقابت ایجاد شود کمیته

خاصی متشکل از یکی از اعضای شورای رقابت به انتخاب رییس شورا، یک نفر نماینده از هیأت عالی نظارت موضوع ماده ۵۳ قانون نظام صنفی و یک نفر به انتخاب وزیر دادگستری تشکیل خواهد شد که صلاحیت رسیدگی به موضوع را خواهد داشت. در ماده ۶۶ بیان شده است: «اشخاص حقیقی و حقوقی ذی‌نفع که از رویه‌های ضدرقابتی مذکور خسارت دیده‌اند می‌توانند به دادگاه صالح رجوع نمایند و با تقدیم دادخواست مطالبه خسارت نمایند». اما در تشریح مبسوط‌تر جایگاه و نقش شورای رقابت به عنوان یکی از مراجع صلاحیت‌دار در رسیدگی به دعاوی سوءاستفاده از وضعیت مسلط در حقوق رقابت لازم به ذکر است که شورای رقابت به عنوان یک مقام تنظیم‌کننده دارای صلاحیت‌های نظارتی و قضاوتی می‌باشد (فتحی و سرایی، ۱۳۹۲: ۲۲۵).

طبق ماده ۶۲ قانون، تنها مرجع رسیدگی و بررسی رویه‌های ضدرقابتی همچون سوءاستفاده از وضعیت مسلط است. این مرجع موظف است مستقیماً و یا بر طبق دادخواست هر شخصی اعم از حقیقی و یا حقوقی تحقیق و تفحص و همچنین رسیدگی را در زمینه رویه‌های ضدرقابتی شروع و در قالب قانون تصمیم‌گیری نماید (عامری، ۱۳۹۱، ۳۰). اما از مهم‌ترین ابزار و نقش‌هایی که شورای رقابت در راستای رسیدگی به دعاوی ذکر شده می‌تواند داشته باشد تعیین و تعریف قواعد مربوط به ساختارهای ضدرقابتی است در تبیین مبسوط‌تر می‌توان گفت که هدف از قواعد مربوط به ساختارهای ضدرقابتی پیشگیری از ایجاد تمرکز در بازار و همین‌طور جلوگیری از تمرکز یک ساختار در بازار می‌باشد. ساختارهای ضدرقابتی دربرگیرنده ادغام‌ها، تملک‌ها و حتی برخی از سرمایه‌گذاری‌های مشترک نیز هستند. در مورد کنترل ادغام‌ها و تملک‌ها باید توجه داشت که این ابزار اصلی در اختیار مقامات رقابت و شورای رقابت، برای کنترل و نظارت بر ساختار بازار در راستای جلوگیری از سوءاستفاده از وضعیت مسلط است، زیرا ادغام‌ها و تملک‌ها موجب افزایش قدرت یک بنگاه در بازار می‌شود (اسماعیلی، ۱۳۸۹، ۳۷). اما در ارتباط با سرمایه‌گذاری مشترک می‌توان چنین عنوان نمود که سرمایه‌گذاری مشترک عبارت است از اتحاد بنگاه‌ها که بدین منظور تشکیل شده که

انجام یک پروژه تجاری معین را برعهده بگیرد (اداره کل رقابت، کمیسیون اروپایی^۱، ۲۰۰۲، ۲۹).

اما در حقوق رقابت و به تبع آن شورای رقابت به عنوان مرجع صالح در امر مذکور مقررات خاصی که سرمایه‌گذاری مشترک را پیش‌بینی کرده باشند وجود ندارد و تا کنون رویه خاصی از سمت شورای رقابت ابلاغ نشده است. حراست و هدایت جریان رقابت سالم در شرایط شکست بازار، مستلزم پیش‌بینی نهادهای انضباطی و مدیریتی متولی، از طریق تصویب قوانین موضوعه است و این نقطه تولد حقوق رقابت و به عنوان اولین رکن رقابت پذیری است که کنشگران بازار، باید ضمن آگاهی و اشراف بر مفاد آن، رفتارها و رویه های خود را در چارچوب مزبور تنظیم کنند. تشکیل «شورای رقابت» به عنوان مرجع اختصاصی، شبه قضایی و مدافع حقوق رقابت و امکان ایفای وظیفه، حتی در موارد انصراف زیاندیدگان به دلایل شخصی، اعتبار تجاری و... از اقامه دعوا و پیگیری شکایت، علاوه بر تقویت پروسه قضازدایی در سطح کلان، امکان حمایت بایسته از حقوق رقابتی بنگاه ها و فعالان تجاری را ایجاد کرده و همزمان موجب نیارت شایسته بر کنشگران بازار در عرصه پهناور و فرایند پیچیده تولید و توزیع کالاها و خدمات میشود؛ نظارتی معطوف به جلوگیری از تبانی، شکل‌گیری بلوکهای انحصاری و در نهایت نقض حقوق مصرف‌کنندها پیش‌بینی سازوکارهای مقبول و اطمینان بخش در جهت تضمین بیطرفی شورا، رسیدگی سالم و منصفانه از جانب آن، حمایت از حریم اطلاعاتی کنشگران بازار، توجه ویژه به قانونی بودن هرچه بیشتر فرایند تحقیق، بازرسی و رسیدگی شورا و لزوم رعایت حقوق شهروندی اشخاص از طریق اعطای اختیارات ویژه به قضات عضو را میتوان از نقاط قوت قانونگذار در ایفای بهینه وظیفه صیانت از استقلال شورا قلمداد کرد؛ اگرچه ترکیب اغلب دولتی اعضا و حضور کمرنگ نمایندگان بخشهای خصوصی و تعاونی در آن، موجب نگرانی بوده و حمایت جامع قانونگذار از اصل استقلال شورا و تصمیمات آن را مخدوش می‌کند (فرازمند، ۱۳۹۰، ۲۳).

¹ Directorate- generalforcompetition Europeancommission

- سازمان تعزیرات حکومتی

پیرامون تبیین و بررسی جایگاه سازمان تعزیرات حکومتی در رسیدگی به دعاوی سوءاستفاده از وضعیت مسلط می‌توان چنین عنوان کرد که در بازار رقابتی تخلفات اقتصادی نوعاً به منظور کسب سود بیشتر توسط تولیدکنندگان و عرضه‌کنندگان انجام می‌گیرد. این تخلفات علاوه بر این‌که رقابت را دچار اختلال می‌کنند به‌طور مستقیم حقوق مصرف‌کننده را نیز تضییع می‌نماید (قاسمی حامد و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۰۱). سازمان تعزیرات با تدوین و اجرای قوانین تعزیرات حکومتی در قالب تدوین قوانین و مقرراتی در زمینه احتکار و تقلب در مبيع، گران‌فروشی، کم‌فروشی، عرضه خارج از شبکه، عدم درج قیمت، اخفا و امتناع از عرضه کالا، فروش اجباری، عدم صدور فاکتور و عدم اجرای ضوابط قیمت‌گذاری آن‌ها مصوب مجمع تشخیص مصلحت نظام در سال ۱۳۶۷ می‌تواند نقشی کلیدی و محوری در رسیدگی به دعاوی مذکور را ایفا نماید (صالحی، ۱۳۹۱: ۶۹).

سازمان تعزیرات حکومتی دارای دو نوع صلاحیت است: اولی صلاحیت عام و دومی صلاحیت خاص این سازمان می‌باشد. منظور از صلاحیت عام آن دسته از صلاحیت‌هایی است که قانونگذار تخلفات موضوع قانون تعزیرات حکومتی مصوب ۱۳۶۷ را به دولت واگذار نموده که عبارتند از: گران‌فروشی کم‌فروشی و تقلب، احتکار؛ عرضه خارج از شبکه؛ عدم درج قیمت و.. (صالحی، ۱۳۹۱: ۸۵).

با این حال، صلاحیت ویژه به آن صلاحیت‌هایی گفته می‌شود که قانونگذار (مجمع تشخیص مصلحت نظام و یا ستاد پشتیبانی برنامه تنظیم بازار) با توجه به منافع خاص و در زمان‌های مشخص به سازمان تعزیرات حکومتی، علاوه بر صلاحیت عمومی، صلاحیت رسیدگی به تخلفات در سایر بخش‌های اقتصادی اختصاص داده شده است. تخلفات ذکر شده‌ی بالا در مواد ۲ الی ۱۷ قانون تعزیرات حکومتی عنوان شده است. البته باید توجه داشت که حیطه صلاحیت شعب تعزیرات حکومتی توسط ستاد پشتیبانی برنامه تنظیم بازار با توجه به مصوبات مختلف توسعه یافته است (صالحی، ۱۳۹۱: ۳۴).

مطابق ماده ۱ مصوبه شماره ۱۵۶۵ مورخ ۱۳۷۵/۲/۱۷ در اجرای ماده واحده قانون اصلاح قانون تعزیرات حکومتی، مرجع رسیدگی به شکایات اشخاص حقیقی و حقوقی در مورد تخلفات موضوع مواد ۲، ۳، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۱، ۱۵ این قانون، در مورد تمامی کالاها و خدمات سازمان تعزیرات حکومتی اعمال می‌شود. در مصوبه مذکور عنوان شده است که سازمان تعزیرات حکومتی می‌تواند با تخلفات مذکور مقابله نماید، خواه کالا یا خدمات در آن گنجانده شده باشد یا در این قالب قرار نگرفته باشد (رحمانی قشقایی، ۱۳۹۴: ۵).

بنابراین پیشتر در تعریف وضعیت اقتصادی مسلط چنین عنوان شد که این وضعیت، وضعیتی در بازار است که در آن قدرت مشخص کردن قیمت، مقدار عرضه یا تقاضای کالا در اختیار یک یا چند شخص قرار گیرد و همچنین سوءاستفاده از وضعیت مسلط به معنای هرگونه بهره‌برداری غیرمجاز از وضعیت اقتصادی مسلط و به کار بردن نادرست قدرت بازار است می‌توان گفت که سازمان تعزیرات حکومتی با ایفای نقش در زمینه‌های جلوگیری از احتکار، گران‌فروشی، کم‌فروشی و عدم درج قیمت، اخفاء کالاها و... به دعاوی مربوط به سوءاستفاده از وضعیت مسلط اقتصادی بپردازد.

- دادگاه‌های عمومی

در لایحه قانون رقابت در مورد نوع خسارات قابل مطالبه مورد خاصی پیش‌بینی نشده است و این گویای آنست، قواعد عمومی مسئولیت مدنی حاکم است بدین شرح که ذی‌نفع می‌تواند از دادگاه کلیه خسارات وارده را تا حدی که ضرری جبران نشده باقی نماند مطالبه کند ولی مطابق قانون آیین دادرسی مدنی دادگاه‌های عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۷۹ خسارت ناشی از عدم‌النفع قابل مطالبه نیست. بر اساس ماده ۶۷ شورای رقابت^۱ دادگاه‌ها می‌توانند با ارائه نمودن و صدور دستور از طرف شورای رقابت برای اخذ و باز پس گرفتن اضافه درآمد اقدام نمایند و دادگاه جهت جبران خسارت وارد شده به منافع عمومی اقدام نماید. در تشریح بیشتر نقش دادگاه‌های عمومی به عنوان یکی از مراجع ذی‌صلاح در موضوع مذکور، شورای

۱. ماده ۶۷- شورای رقابت می‌تواند در کلیه جرایم موضوع این قانون سمت شاکی داشته باشد و از دادگاه صلاحیت‌دار برای جبران خسارت وارد شده به منافع عمومی در خواست رسیدگی کند.

رقابت واحد اجرای احکام ندارد و مستند به ماده ۷۰^۱ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ اجرای احکام مدنی دادگستری مکلف به اجرای آراء صادره از شورای رقابت می‌باشد. تصمیم شورا در جلسه ۲۵۷ شورای رقابت مورخ ۱۳۹۵/۵/۴ نیز در همین رابطه می‌باشد: «شورای رقابت در ارتباط با وضعیت اجرای تصمیمات شورا، با عنایت به مفاد مندرج در مواد ۶۳ و ۶۵ و ۷۰ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ ق.ا. مقرر نمود به موجب ماده ۶۵ قانون کلیه تصمیمات شورای رقابت جز در مورد بند ۱۲ ماده ۶۱ قانون، به عنوان تصمیمات قطعی متخذه از سوی شورا (در حکم قطعی) پس از ابلاغ به ذی‌نفع و درخواست محکوم‌له و یا مرکز ملی رقابت جهت اجرا به واحد اجرای احکام مدنی دادگستری ابلاغ گردد. تصمیمات ناظر بر بند ۱۲ ماده اخیرالذکر نیز پس از اتمام مهلت تجدیدنظرخواهی و عدم اعلام درخواست تجدیدنظرخواهی از سوی ذی‌نفع و یا صدور رأی هیأت تجدیدنظر، جهت اجرا به واحد اجرای احکام مدنی دادگستری اعلام می‌گردد (وکیلی مقدم، ۱۳۸۹: ۶۰).

اما این مسئله که اجرا باید توسط کدام دادگاه صورت پذیرد محل بحث است. آیا می‌توان اجرای حکم را از دادگاه محل اقامتگاه محکوم‌علیه، یا وقوع مال، یا محل انعقاد یا اجرای قرارداد یا محل وقوع رویه ضدرقابتی خواست و یا فقط دادگاه عمومی تهران به دلیل وجود شورای رقابت به عنوان مرجع صادرکننده رأی در تهران، صالح به رسیدگی می‌باشد؟

با عنایت به رویه قضایی در خصوص آراء صادره از مراجع اختصاصی در می‌یابیم که اجرای این آراء مانند دادگاه‌های دادگستری که مستند به ماده ۱۹ قانون اجرای احکام مدنی، اجرا رای به وسیله قسمت اجرای احکام دادگاه صادرکننده رأی باید مورد اجرا قرار گیرد. در نتیجه اجرای آراء محاکم اختصاصی هم باید به وسیله واحد اجرای حوزه‌ای که مرجع اختصاصی در آن به صدور رأی می‌پردازد، اجرا شود. اما در مورد شورای رقابت این رویه شاید محل چالش باشد، زیرا که در شورای رقابت چیزی تحت عنوان صلاحیت محلی مطرح نیست و اصحاب دعوا در هر نقطه از کشور ناگزیراند در تهران بعنوان مقرر شورای رقابت

۱. ماده ۷۰: تصمیمات قطعی شورای رقابت یا هیئات تجدید نظر حسب مورد توسط واحد اجرای احکام مدنی دادگستری اجرا می‌شود.

شکایت خود را مطرح نمایند و بعد از آن هم اگر مطابق رویه اجرا فقط توسط واحد اجرای دادگاه عمومی تهران صحیح دانسته شود طرف یا طرفین متحمل ضرری بی جهت خواهد شد (قدک، ۱۳۸۸: ۳۶).

در نتیجه شاید بتوان با ارائه تفسیری در این زمینه که مطابق قواعد آیین دادرسی مدنی برای تعیین مرجع صالح، واحد اجرای احکام صالح نیز مشخص گردد بتوان این مسئله را برطرف نمود. البته حداقل باید شرایط اساسی اجرای احکام دادگاهها به غیر از قطعیت که مشاهده شد در بحث تجدیدنظرخواهی که رسیدگی در مرجع تجدیدنظر جز در یک مورد مانع اجرای حکم نیست، در اجرای آراء شورا مورد لحاظ قرار گیرد. از اهم این شرایط می توان به موارد ذیل اشاره نمود:

۱- وقتی رای اجرا می گردد که محکوم له و یا قائم مقام قانونی وی کتبا چنین درخواستی نموده باشد.

۲- وقتی رای به موقع اجرا گذارده می شود که به محکوم علیه یا وکیل یا قائم مقام قانونی او ابلاغ شده باشد (سماواتی، ۱۳۷۴: ۸۶).

در تشریح بیشتر نقش دادگاههای عمومی لازم به ذکر است که به استناد ماده ۶۶ قانون اجرای سیاستهای کلی اصل ۴۴ اشخاص خسارت دیده از رویه ضدرقابتی باید ظرف یک سال پس از قطعیت آراء صادره از شورا یا مرجع تجدیدنظر برای جبران خسارت خویش به دادگاه صلاحیت دار دادخواست دهند. در این مورد دیگر ایراد مورد قابل مطرح نیست زیرا خود قانونگذار از دادگاه صالح سخن یاد کرده است و مشخصا دادگاه صالح باید به وسیله قواعد آیین دادرسی مدنی مشخص گردد و از این حیث این ایراد برطرف شده است. در تبصره ۶۶ حتی اشخاصی نیز که از رویه ضدرقابتی متضرر شده اند می توانند با اخذ گواهی از شورا از دادگاه تقاضای رسیدگی برای جبران خسارت نمایند. اما در این راستا به نظر می رسد که شورا باید هریک از درخواستها را بررسی و در خصوص آنها اتخاذ تصمیم کند. شورای رقابت صلاحیت رسیدگی به جرائم مندرج قانون سیاستهای کلی اصل ۴۴ را دارا نیست و به

موجب ماده ۶۷ می‌تواند در کلیه جرائم مندرج سمت شاکی داشته باشد و به دادگاه صلاحیت دار شکایت نماید (وکیلی مقدم، ۱۳۸۹: ۱۰۱).

- دیوان عدالت اداری

دیوان عدالت اداری از دو جهت با حقوق رقابت ارتباط برقرار می‌کند. اولی در خصوص اعتراض کردن به آراء و تصمیمات و دومی در خصوص ماده ۵۲ قانون اجرای سیاست های کلی اصل ۴۴. در خصوص اولی یعنی اعتراض به آراء و تصمیمات قطعی شورا رقابت و مرجع تجدیدنظر آن قانون اجرا کردن سیاستهای کلی اصل ۴۴ روش خاصی راتعیین نموده است. ولی به موجب بند ب ماده ۱۰ قانون دیوان عدالت اداری، رسیدگی نمودن به اعتراضات شورای رقابتاین قابلیت را دارد که در دیوان عدالت اداری مطرح گردد، زیرا این کمیسیون هم از کمیسیونهای غیرقضائی می باشد و هیچ وجه تمایزی که این صلاحیت دیوان تصمیمات شورای رقابت اعمال نشود وجود ندارد(عبدی پور، ۱۳۸۸). حسب نظر رئیس محترم دیوان عدالت اداری کمیسیون مشورتی در مورخ ۱۳۹۰/۱/۲۱ موضوع قابلیت اعتراض به آراء قطعی شورای رقابت را در دستور جلسه قرار داد که پس از بررسی نظر کمیسیون به شرح ذیل اعلام گردید:

به موجب بند ۲ ماده ۱۳ قانون دیوان عدالت اداری، تصمیمات این مرجع که به موجب ماده ۶۳ قانون مزبور قطعی گردیده، تابع قاعده عام مذکور در اصل ۱۷۳ قانون اساسی و بند ۲ ماده ۱۳ قانون دیوان عدالت اداری بوده و در نتیجه قابل شکایت در دیوان است همچنین برای تاکید بیشتر بر این نظر میتوان به مفاد رأی هیأت عمومی دیوان عدالت اداری درخصوص صلاحیت دیوان در رسیدگی به آراء قطعی مطلق مراجع اختصاصی و اداری از حیث نقض قوانین و مقررات و یا مخالفت با آنه (که البته در زمینه صلاحیت دیوان در رسیدگی به اعتراضات به آراء سازمان تعزیرات حکومتی صادر شده است) اشاره کرد(حسینی، ۱۳۸۶). دیوان عدالت اداری طبق مواد ۱۰ و ۱۲ و ۶۱ از طریق نظارت و رسیدگی به تصمیمات و مصوبات و احکام صادره توسط شورای رقابت صلاحیت رسیدگی به دعاوی سوءاستفاده از وضعیت مسلط را دارد. زیرا قانونگذار در خصوص اتخاذ تصمیم نسبت به موارد نقض

رویه‌های ضدرقابتی در ماده ۶۱ ضمانت اجرایی تعیین کرده است که در ادامه بررسی می‌گردند اما نسبت به رویه ضدرقابتی مذکور در ماده ۵۲ بی توجه بوده است و به نظر می‌رسد رسیدگی در این موارد هرچند در صلاحیت شورای رقابت است اما چون شورا حق هیچ گونه اتخاذ تصمیمی ندارد، عملاً فقط باید رسیدگی کند که آیا اعطای امتیاز مطابق ماده ۵۲ خلاف قانون بوده است یا که خیر، و اگر تشخیص دهد که رویه ضدرقابتی و خلاف قانون و ممنوع بوده است، نمی‌تواند هیچ اقدام دیگری انجام دهد و این خلا قانونی سبب متضرر شدن جامعه می‌شود (صادقی، ۱۳۹۰). برای رفع این ضرر تنها راه حلی که به ذهن می‌رسد این است که چون از طرفی مشکلی عنه دولت جمهوری اسلامی است، به نظر می‌رسد پرونده مستنداً به بند یک ماده ۱۰ قانون دیوان عدالت اداری، در صلاحیت دیوان است و دیوان شکایت در خصوص این اعطای امتیاز دولتی را که توسط شورای رقابت بررسی و خلاف رقابت تشخیص داده شده است، می‌بایست رسیدگی نماید، چرا که صلاحیت مراجع اختصاصی خاص و قابل توسعه نمی‌باشد و زمانیکه قانونگذار هرچند بدون دلیل منطقی اتخاذ تصمیم نسبت به نقض ماده ۵۲ قانون اجرای سیاست های کلی اصل ۴۴ را در صلاحیت شورای رقابت قرار نداده است، باید مرجع عامی که در این زمینه دارای صلاحیت است اقدام به اتخاذ تصمیم قانونی نماید. بنابراین دیوان عدالت اداری به روشی دیگر نیز به عنوان یکی از مراجع تاثیر گذار در حقوق رقابت ورود پیدا می‌کند. (پاکبار، ۱۳۹۴: ۲۱۰).

۴- نتیجه گیری

نتایج پژوهش نشان می دهد سوءاستفاده از موقعیت مسلط و مفاهیم قانونی مشابه در هر نظام حقوقی نسبت به نظام های دیگر، در ابعاد گوناگون متفاوت است و این تفاوت ها منعکس کننده تفاوت نظام ها در اهداف و مبانی حقوق رقابت و سیاست های اقتصادی است. همان طور که بررسی ها نشان داد در خصوص تخلفات فصل هشتم قانون نظام صنفی اختلاف نظری در خصوص صلاحیت مرجع صالح مشاهده می شود، زیرا که اصلاح قانون نظام صنفی در سال ۱۳۹۲ صورت گرفته و موخر بر قانون اجرای سیاستهای کلی اصل ۴۴ می باشد. قانون نظام صنفی گرچه موخر است اما نمی تواند نسخ کننده قانون اجرای سیاستهای کلی اصل ۴۴ باشد چرا که قانون اجرای سیاستهای کلی اصل ۴۴ فقط نظر به تخلفاتی دارد که مخل در رقابت هستند و این قانون صلاحیت رسیدگی به همه تخلفات فصل هشتم را به شورا اعطا ننموده و از این جهت خاص می باشد و ماده ۷۲ قانون نظام صنفی عام و عام موخر نمیتواند خاص مقدم را نسخ نماید. با قبول این نتیجه به نظر میرسد رسیدگی دیگر مراجع در خصوص پرونده های در صورتیکه تخلفات مذکور از تخلفات مشترک بین مواد ۴۵ قانون اجرای سیاستهای کلی اصل ۴۴ و مواد ۵۷ الی ۶۶ قانون نظام صنفی باشد، مخالف صلاحیت ذاتی آنها و در صلاحیت شورای رقابت است. در خصوص دعاوی سوءاستفاده از وضعیت مسلط تخلفات قانون نظام صنفی، تنها در صورتی شورا صالح به رسیدگی می باشد که اخلال در رقابتشان مشخص باشد و یا در موارد اختلافی اثبات شود. اما نقدهایی نیز به قانون سیاستهای کلی اصل ۴۴ وارد است که صرفا به مواردی از آنها اشاره می شود. اولین مورد در خصوص عناوین کلی است که قانونگذار بدون تعریف دقیق از آنها استفاده کرده که سبب میشود رسیدگی ها متفاوت گردد که هیچ معیار و ملاکی وجود ندارد که دقیقا این اخلال چه مواقعی رخ می دهد و این امر سبب رسیدگی های سلیقه ای شورا در برخی موارد (همچون اعطای امتیازات ویژه چند میلیارد دلاری) گردیده است. مورد دیگر در خصوص ضمانت اجرای ماده ۵۲ است که جز ممنوعیت که در خود ماده ۵۲ آمده ضمانت اجرای دیگری در قانون پیش بینی نشده است، یعنی اگر تخلف ماده ۵۲ که اعطای امتیازات دولتی است ثابت

شود شورا نمیتواند به ماده ۶۱ اشاره و از ضمانت اجراهای قانون رقابت برای آن استفاده نماید زیرا که ماده ۶۱ فقط در خصوص مواد ۴۴ الی ۴۸ قانون اجرای سیاستهای کلی اصل ۴۴ می باشد و در نتیجه از نظر حقوقی ممنوعیت یک امر اثر فقهقرایی ندارد و نمیتواند تصمیمات گذشته دولت را ابطال نماید.

کتابنامه

- ۱) ابراهیمی، شهرام و صادق نژاد نایینی و مجید، (1393)، تحلیل جرم شناسی جرایم اقتصادی، پژوهش حقوق کیفری، سال دوم، شماره پنجم
- ۲) اسماعیلی، محسن و غمامی، سید محمد مهدی، (1389)، مطالعه تطبیقی نظام حقوقی رقابت در ایران و فرانسه، پژوهش نامه حقوق اسلامی، سال یازدهم، شماره دو
- ۳) باقری، محمود؛ فلاح زاده، علی محمد، ۱۳۸۸، مبانی حقوق عمومی حقوق رقابت با نگاهی به قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، مجله حقوقی، دوره ۳۹، شماره ۱۱.
- ۴) پاکباز، سیامک، ۱۳۹۴، سوء استفاده از وضعیت اقتصادی مسلط در حقوق رقابت، تهران، نشر میزان.
- ۵) جوادی، ساناز، ۱۳۸۸، تبانی در حقوق رقابت به راهنمایی دکتر عبدالرسول قدک، دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد حقوق اقتصادی.
- ۶) رحمانی قشقایی، سمیرا، ۱۳۹۴، بررسی تداخل صلاحیت شورای رقابت با سازمان تعزیرات حکومتی، تهران، نشر مرکز توسعه آموزش های نوین.
- ۷) رشوند بوکانی، مهدی، ۱۳۹۰، حقوق رقابت در فقه امامیه، حقوق ایران و اتحادیه اروپا، تهران، نشر دانشگاه امام صادق (ع).
- ۸) رنجبر، سعیده، ۱۳۹۰، ادغام بنگاه ها در حقوق رقابت، پایان نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما عبدالرسول قدک، دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده حقوق.
- ۹) سماواتی، حشمت الله، ۱۳۷۴، مقدمه ای بر حقوق رقابت تجاری و نقش آن در سیاستگذاری و تنظیم بازار، تهران، نشر فردوسی.
- ۱۰) سلیمی، فضا، (۱۳۹۱) تعامل حقوق مصرف و حقوق رقابت، چاپ اول، انتشارات مجد، تهران.
- ۱۱) شکوهی، مجید، ۱۳۸۱، حقوق رقابت بازرگانی در اتحادیه اروپا، تهران، نشر میزان.
- ۱۲) صادقی مقدم، محمدصادق و غفاری فارسانی، بهنام، ۱۳۹۰، روح حقوق رقابت مطالعه تطبیقی در اهداف حقوق رقابت، مجله حقوقی دادگستری، سال ۷۸، شماره ۷۳-۱۱۳-۱۴۶.
- ۱۳) صدر، سید محمد باقر، ۱۳۹۴، اقتصاد ما بررسی هایی درباره مکتب اقتصادی اسلام، ترجمه ع. اسپهبدی، تهران: انتشارات اسلامی، جلد دوم.

- (۱۴) صالحی، غلامرضا، ۱۳۹۱، موارد و مبانی تداخل صلاحیت سازمان تعزیرات حکومتی با محاکم عمومی و انقلاب، شیراز، دانشگاه شیراز، دانشکده حقوق.
- (۱۵) عامری، فیصل (۱۳۸۹)، حقوق رقابت و توسعه، فصلنامه پژوهش حقوق و سیاست، ش ۳۰.
- (۱۶) باقری، محمود و فلاح زاده، علیمحمد، (1388) مبانی حقوق عمومی، حقوق رقابت (با نگاهی به قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران)، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، شماره 3
- (۱۷) عبدی پور، ابراهیم، ۱۳۸۸، سوء استفاده از وضعیت اقتصادی مسلط، فصلنامه حقوق اسلامی، سال ششم شماره ۲۱ تابستان ۱۳۸۸.
- (۱۸) غفاری فارسانی، بهنام، ۱۳۹۱، ضمانت اجرای مدنی نقض قواعد حقوق رقابت، دانشکده حقوق دانشگاه تهران.
- (۱۹) فرازمنند، زینب، 1390 بررسی تطبیقی نهادهای ناظر بر اجرای مقررات رقابت در ایران و ایالات متحده امریکا، تهران: دانشگاه علامه طباطبایی
- (۲۰) حسینی، سید شمس الدین، (1386) سیاست های رقابتی و قانون رقابت، سازگاری و پیش شرط های اجرای مؤثر آن ها، بخش اول، نشریه اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران، اردیبهشت 1386، شماره 46
- (۲۱) قاسمی، حامد و همکاران، ۱۳۹۱، آسیب رسانی به مصرف کننده در بازار رقابتی، مجله تحقیقات حقوقی، شماره ۵۷، ص ۹۷-۱۲۴.
- (۲۲) منتظری نجف آبادی، حسینعلی، ۱۴۰۹ ه.ق، مبانی فقهی حکومت اسلامی، ترجمه صلواتی، محمود و شکوری، ابو آل، قم: مؤسسه کیهان، چاپ اول، جلد ۸
- (۲۳) موسوی الخمینی، روح ...، ۱۴۲۶ ه.ق، تحریر الوسيله، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار الامام الخمینی ره، الطبعة الثانية.
- (۲۴) میرمعزی، سید حسین، ۱۳۷۷، ترسیم نظام اقتصادی اسلام بر اساس مکتب اقتصادی آن، نامه مفید، شماره ۱۴.
- (۲۵) مختاری، زهرا، (1392) بررسی تطبیقی نهادهای ناظر بر اجرای مقررات رقابت در ایران و ایالات متحده امریکا، تهران: دانشگاه علامه طباطبایی

- ۲۶) میر سعیدی، سید منصور و زمانی، محمود، (1392)، جرم اقتصادی تعریف یا ضابطه؟، پژوهش حقوق کنونی، سال دوم، شماره چهارم
- ۲۷) وکیلی مقدم، محمدحسین، ۱۳۸۹، سوء استفاده از موقعیت غالب تجاری، تهران، نشر زرین.
- ۲۸) هادی فر، داوود، ۱۳۸۹، نهادهای حقوقی تنظیم مقررات ساختار و ساز و کار اجرایی، تهران، انتشارات عترت نو.
- 29) Carlos Lagune De Paz, Jose, 2013. "Understanding the limits of judicial review in -European cometeition Law", Jurnal of Antitrust Enforcement, Vol 2, Issu 1.
- 30) 29- Cseresm, Katalin Judit, Competition Law and Protection. The Netherlands, Kluwer Law International, 2005.
- 31) Directorate General for Competition, European Commission: 2002 Glossary of Terms Used in EU Competition Policy: Antitrust and Control of Concentrations, Brussels European Commission.
- 32) Frese, M, Sanctions in EU Competition Law: Principles and Practice, Dissertation, Univercity of Amsterdam, Netheland, 2012.
- 33) Guidi, Mattia, 2015.'The Impact of Independence On Regulatory Outcomes: the case of EU Competition Policy', JCMS (Jornal of Common Market Studies), Volume 53, Issu 6.
- 34) Josephine Steiner, 2001. Text Book on EC Law, 7th Edition. Blackstone.
- 35) Rubini, Luca, Microsoft on Trial, Edward Elgar Publishing, USA, 2010.3
- 36) Stuky, Jules, "EC Competition Law after Modernation: More than Ever in the Interest of Consumers", 28 Journal of Consumer Policy, 2005.
- 37) Trebilcock, Michel J and Iacobucci, Edvard M, 2010. "Designing Competition Law
- 38) Institutions: Values, Structure, and Mandate", Loyola Univercity Chicago Law Journal, Vol 41
- 39) . Van den bergh, Roger J. & Camesesca, Peter D, European Competition Law and Economics: A Comparative Perspective, Antwerpen, Intersentia, 2001.
- 40) Wish, Richard, Competition Law, 3rd/ ed: London, Butter Worths, 1993.